

ARKI RATKAISEE

Aluevaaliohjelma 2025

Vihreät
De Gröna

Vihreät
De Gröna

Aluevaaliohjelma 2025

Hyväksytty puoluevaltuuston kokouksessa 23.2.2025

Sisällysluettelo

1 JOHDANTO.....	1
2 SÄILYTÄMME JA VAHVISTAMME SAAVUTETTAVIA JA LAADUKKAITA PALVELUJA.....	2
3 HUOLEHDIMME LASTEN, NUORTEN JA PERHEIDEN HYVINVOINNISTA.....	8
4 TURVAAMME IKÄÄNTYNEILLE HYVÄN ELÄMÄNLAADUN.....	9
5 PARANNAMME HENKILÖSTÖN HYVINVOINTIA.....	11
6 PARANNAMME MIELENTERVEYSPALVELUIHIN PÄÄSYÄ.....	12
7 KANNETAAN VASTUUTA YMPÄRISTÖSTÄ JA IHMISSISTÄ.....	13

1 JOHDANTO

Vihreät haluaa, että jokaisella on oikeus vaikuttaviin ja saavutettaviin palveluihin riippumatta siitä, missä he asuvat tai millaiset heidän taustansa ovat. Tavoitteenamme on, että lapset ja nuoret saavat tukea ja turvaa kasvuunsa, ikääntyneet voivat elää turvallista ja arvokasta elämää ja sosiaali-, terveys- ja pelastustoimen henkilöstö saa todellista arvostusta juhlapuheiden ja rakennusten valaisemisen sijaan.

Vihreät ovat sitoutuneet tekemään hyvinvointialueilla päätöksiä, jotka tähtäävät meidän jokaisen hyvinvointiin. Luottamuksen palauttaminen julkiseen sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmään on yksi tärkeimmistä tavoitteistamme aluevaaleissa. Vaadimme läpinäkyvää päätöksentekoa ja riittäviä resursseja sijoittamalla ihmislähtöiseen toimintaan ja osaavaan henkilökuntaan. Jokaisen on voitava luottaa siihen, että apua ja tukea saa silloin, kun sitä tarvitsee.

Aluevaaliohjelma nojaa vahvasti puolueen tuoreeseen sosiaali-, terveys- ja pelastustoimiohjelmaan, josta löytyvät yksityiskohtaisemmat linjaukset esimerkiksi soten rahoitukseen tai palvelujärjestelmään liittyen.

2 SÄILYTÄMME JA VAHVISTAMME SAAVUTETTAVIA JA LAADUKKAITA PALVELUJA

Haluamme edistää ennaltaehkäisevää toimintaa, lyhentää hoito- ja palvelujonoja ja rakentaa palvelujärjestelmää, jossa ihmisten tarpeet ja hyvinvointi ovat keskiössä - ilman väliinputoajia. Avun hakeminen ei saa olla lisähaaste arjessa, vaan hoitoon ja tuen piiriin tulee päästä, kun sitä tarvitaan. Mahdollisimman varhainen hoitoon ja tuen piiriin pääsy hyödyttää yksilöä ja yhteiskuntaa niin inhimillisesti kuin taloudellisesti. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä, eli hyte-työtä, on tehtävä yhä tiiviimmin kuntien ja muiden toimijoiden kanssa.

- **Varmistetaan oikea-aikainen hoitoon pääsy:** Ennaltaehkäisy ja mahdollisimman varhainen hoitokontakti ovat sekä inhimillisesti että kustannustehokkuuden kannalta ensiarvoisen tärkeitä. Omalle terveysasemalle tai sosiaalipalveluihin tulee päästä silloin, kun tarve vaatii.
- **Huolehditaan palvelupisteiden saavutettavuudesta:** Paikallisia sote-keskuksia ja palvelupisteitä on kehitettävä siten, että ne ovat saavutettavia kaikille, kuten esimerkiksi eri tavoin vammaisille henkilöille ja neuromoniniaisille. Palvelupisteiden tulee olla esteettömiä.
- **Hyödynnetään digitaaliset ja etäpalvelut:** Laajennetaan digipalveluiden ja etävastaanottojen saatavuutta lähipalveluiden rinnalle. Terveysneuvonta, **sosiaalihuollon palvelut**, mielenterveyspalvelut ja perusterveydenhuollon vastaanotot on oltava käytettävissä myös etänä, mikä säästää aikaa ja helpottaa erityisesti maaseudun asukkaiden pääsyä palveluihin. Digitalisaation avulla voidaan myös tarjota jatkuvaa seurantaa esimerkiksi pitkäaikaissairaille.
- **Vahvistetaan liikkuvia palveluja:** Tuodaan palvelut lähemmäs ihmisiä liikkuvien sote-yksiköiden avulla. Nämä yksiköt voivat tarjota eritasoisia sosiaali- ja terveyspalveluja alueilla, joissa sote-palvelut ovat fyysisesti kaukana. Tämä helpottaa erityisesti nuorten, ikääntyneiden ja liikuntarajoitteisten pääsyä palveluiden piiriin. Myös liikkuvat palvelut tulee suunnitella esteettömiksi.
- **Varmistetaan yhteys ammattilaisiin:** Varmistetaan, että ajanvaraus onnistuu helposti ja monikanavaisesti – puhelimitse, verkossa tai mobiilisovellusten kautta. Ohjataan asiakkaat oikean palvelun piiriin, mikä lyhentää jonoja ja parantaa palveluiden sujuvuutta.
- Edistetään hyvinvointia ja terveyttä yhdessä: vahvistetaan kuntien, hyvinvointialueiden ja muiden toimijoiden välistä yhteistyötä.

Mahdollistetaan julkisen palvelujärjestelmän sujuva ja laadukas toiminta

Palvelut tulee saada oikea-aikaisesti, tarpeen vaatiessa, oikeasta paikasta, oikeiden ammattilaisten toimesta. Julkinen sektori on vastuussa palvelujen järjestämisestä. Järjestöt sekä yksityinen sektori toimivat hyvinvointialueiden arvokkaina yhteistyökumppaneina, joita ilman ei pystyttäisi tuottamaan tarvittavia palveluita. Hyvin

toimiva julkinen sektori edistää ihmisten terveyttä, hyvinvointia ja turvallisuutta sekä luo vahvan perustan kestäväälle yhteiskunnalle. Hoidon jatkuvuus ja vaikuttavuus ovat perusedellytyksiä toimivalle palvelujärjestelmälle. Koko maassa tulee panostaa asiakastiedon ajantasaisuuteen ja siirtymiseen sujuvasti ja tietoturvallisesti myös palvelu- ja aluerajojen yli. Sujuvat Kanta-palvelut, yhtenäiset asiakirjarakenteet ja -käytännöt, kattavat laaturekisterit ja rakenteellinen kirjaaminen ja seuranta lisäävät palvelujen laatua, turvallisuutta, yhdenvertaisuutta ja sujuvuutta. Tämä sujuvoittaa myös ammattilaisten työtä.

- **Turvataan nopea pääsy perusterveydenhuoltoon:** Hoitotakuu tulee asettaa 14 vuorokauteen kiireettömässä perusterveydenhuollossa. Lisätään henkilöstöä terveysasemille ja mahdollistetaan omatiimimallin käyttöönotto kaikkialla.
- **Varmistetaan hoidon jatkuvuus:** Potilaan tarpeeseen vastataan parhaiten, kun hoitoa ja tukea saa samoilta ammattilaisilta, joihin voi luottaa. Tämän myötä diagnoosin saaminen ja hoitopääsy nopeutuu ja tarkentuu. Hoidon jatkuvuuteen voidaan vastata moniammatillisilla omatiimeillä.
- **Lisätään erikoissairaanhoidon tukea perustasolle:** Mahdollistetaan sujuvampi konsultointi perustasolle ja tuodaan erikoissairaanhoidon osaamista, esimerkiksi asiantuntijahoitajia, kuten haava- ja avannehoitajia, terveysasemille tukemaan perustason palveluita.
- **Vahvistetaan ennaltaehkäisyä ja omahoitoa:** Huolehditaan riittävästä resursseista ennaltaehkäisyyn ja omahoidon tukeen kautta palvelujen.
- **Tunnistetaan taiteen ja kulttuurin merkitys mielenterveydelle ja toimintakyvylle:** Hyvinvointialueiden pitää käyttää osa rakentamiseen käytetyistä kokonaiskustannuksista taiteeseen.
- **Panostetaan sosiaali- ja terveystieteiden väliseen integraatioon:** ohjataan resursseja aitoon yhteistyöhön, kuten moniammatillisiin omatiimeihin, terveys- ja sosiaalineuvonnan yhdistämiseen ja asiakaspolkuihin yli palvelurajojen.
- **Varmistetaan oikea-aikainen suun terveydenhuolto:** Järjestetään kiireetön hammashoito 3-6 kuukauden sisällä ja kiireellinen hoito heti. Laajennetaan palvelusetelien käyttöä hoidon kattamiseksi.
- **Vähennetään sairausvakuutusten tarvetta:** Parannetaan hoitoon pääsyä ja palveluiden jatkuvuutta, jotta palveluihin päästäkseen ei tarvitse turvautua terveysvakuutuksiin.
- **Kehitetään kuntoutuksen ja työkyvyn ylläpitoa:** Tuetaan kuntoutusta jo hoitojen aikana ja kehitetään työterveyshuoltoa työkyvyn ylläpitämiseen ja sairauspoissaolojen vähentämiseen.
- **Mitataan laatua ja yhdenvertaisuutta erikoissairaanhoidossa:** Taataan erikoissairaanhoidon laatu ja palvelut riippumatta asuinpaikasta ja asetetaan yksityiselle erikoissairaanhoidolle samat velvoitteet kuin julkiselle sektorille.
- **Vahvistetaan julkista palvelutuotantoa:** Hyvinvointialueen lakisääteiset palvelut on turvattava julkisena palveluna, jota yksityinen palvelutuotanto ja järjestöt täydentävät. Sekä julkisissa että yksityisissä palveluissa on varmistettava laatu, yhdenvertaisuus ja kustannusvaikuttavuus. Yksityinen palveluntarjoaja ei voi tehdä voittoja vastuuttomasti.

- **Asetetaan laatu ja vaikuttavuus hankintojen pääkriteereiksi:** Hankinnoissa on huomioitava kustannustehokkuus, vastuullisuus, kestävyys, läpinäkyvyys ja paikallisten palveluiden tukeminen. On turvattava myös pienyritysten ja järjestöjen mahdollisuudet osallistua kilpailutuksiin.

Luodaan arkeen riittävät turvaverkot

Jokaisella on oikeus saada tarpeenmukaista apua ajoissa ja yhdenvertaisesti. Sosiaalipalvelujen turvaaminen vaatii riittävää resursointia, asiakaslähtöisyyttä ja henkilöstön hyvinvoinnin tukemista. Ennaltaehkäisevillä palveluilla voidaan torjua sosiaalisten ongelmien syvenemistä ja helpottaa avun piiriin pääsemistä. Myös haavoittuvien ryhmien – kuten vähävaraisten, pitkäaikaissairaiden ja lasten – erityisiin tarpeisiin tulee kiinnittää nykyistä enemmän huomiota. Tavoitteena on rakentaa joustavia ja saavutettavia palveluja, jotka auttavat vahvistamaan yhteiskunnan yhdenvertaisuutta ja yksilöiden mahdollisuuksia selviytyä vaikeuksista.

Hoidon jatkuvuuteen vastataan parhaiten omatiimimallilla. Aina ei tarvita lääkäriä hoitokontaktiin vaan hoitajan tai muun sote-alan ammattilaisen vastaanotto voi olla riittävä. Tämä osaltaan jakaa tehtäviä huomioiden soten henkilöstöpulaa. Omalääkärimalli ei ole riittävä.

- **Huolehditaan** sosiaalityöntekijöiden riittävydestä. Mahdollistetaan kouluttautuminen sosiaalityöntekijäksi aikuiskoulutustuen lopettamisesta huolimatta esimerkiksi työaikojen joustoilla ja palkallisilla opiskelupäivillä.
- **Edistetään** lastensuojelulain mukaisen sijaishuollon toiminnan siirtämistä omiin sijaishuoltoyksiköihin ulkoistettujen palvelujen sijasta. Lisätään tukiperheiden ja perhehoitajien kouluttamista ja varmistetaan, että näissä tehtävissä toimivien perheiden tukitoimet ovat riittäviä ja tarpeen mukaisia. Lisätään perhehoidon osuutta sijaishuollossa lähemmäs Norjan ja Ruotsin tasoa. Varmistetaan reilu palkkiotaso ja turvataan riittävät tukitoimet.
- **Järjestetään** paljon palveluita käyttäville omatyöntekijä, joka vastaa kokonaistilanteen kartoittamisesta sekä kulkee asiakkaan rinnalla palvelujen eri vaiheissa.
- **Kootaan yhteen** asunnottomien palvelut ja neuvonta sekä luodaan asunnottomuusstrategia kaikille hyvinvointialueille yhteistyössä kuntien ja järjestöjen kanssa. Varmistetaan asiakkaiden osallisuus sekä asunto ensin -mallin elinvoimaisuus alueilla.
- **Lisätään monialaista yhteistyötä:** Tunnistetaan ja tunnustetaan sosiaalipalveluiden rooli. Vahvistetaan moniammatillista yhteistyötä entisestään asiakkaan kokonaisvaltaiseksi tukemiseksi ja päällekkäisyyksien välttämiseksi.
- **Nopeutetaan palveluprosesseja:** Helpotetaan avun hakemista ja varmistetaan nopea pääsy palveluihin. Lyhyet käsittelyajat ja asiakasystävälliset prosessit ennaltaehkäisevät ongelmien syvenemistä. Esimerkiksi työttömien työkykyarviointia tulee vauhdittaa.

- **Kohtuullistetaan** asiakasmaksut ja asiakkaan tilanteen niin vaatiessa jätetään asiakasmaksut perimättä kokonaan. Ei käytetä asiakasmaksujen perinnässä yksityisiä perintäyhtiöitä.
- **Vahvistetaan ja kehitetään** rakenteellista sosiaalityötä hyvinvointialueilla. Rakenteellisen sosiaalityön avulla voidaan vahvistaa heikoimmassa asemassa olevien ääntä ja kehittää palvelujärjestelmää palvelemaan asiakkaita nykyistä paremmin.

Turvataan tarpeelliset palvelut akuuteissa sekä hätä- ja kriisitilanteissa

Pelastustoimen rooli on tärkeä paitsi onnettomuuksien ennaltaehkäisyssä ja torjunnassa myös vahvistamassa osaltaan yhteiskunnan turvallisuutta ja kriisinkestävyttä. Lisäksi tarvitaan ennaltaehkäiseviä toimia ja koulutusta, joiden avulla ihmisiä voidaan valmistaa paremmin erilaisiin hätätilanteisiin. Jokaisen tulisi osata arjessaan varautua erilaisiin poikkeusoloihin, ja tässä pelastustoimella on merkittävä rooli. Poikkeusoloihin varautumisessa myös järjestöillä on merkittävä rooli. Ensihoito on pääroolissa ihmisten henkeä ja terveyttä uhkaavissa tilanteissa, joissa saavutettavuus ja nopeus erityisesti maaseudulla ja haavoittuvassa asemassa oleville on turvattava. Laadukas ja toimiva ensihoito vaatii riittävää resursointia, osaavaa henkilöstöä sekä toimivia yhteistyöverkostoja muiden terveys- ja turvallisuusviranomaisten kanssa. Varmistetaan akuutti kriisiapu yllättävän järkyttävän tapahtuman kokeneille. Akuuteissa tilanteissa on myös olennaista, että sosiaalipäivystys on riittävän resursoitu.

- **Kohdennetaan resurssit oikein:** Ensihoitopalvelun kuormitusta voidaan helpottaa ottamalla käyttöön alueellisia ensihoidon kiirettömien tehtävien ohjaus- ja arviointipalveluita, joissa tehdään päätös oikean resurssin kohdentamisesta hätänumeroon soittaneelle avun tarvitsijalle. Erilaiset kotiin vietävät ja liikkuvat sote-palvelut ovat tärkeä täydennys perusterveydenhuollon palveluihin, joiden resurssia lisäämällä voidaan vapauttaa ensihoitopalvelun resursseja vakavasti loukkaantuneiden ja sairastuneiden hoitoon.
- **Ennakoidaan paremmin:** Ennakoivat toimenpiteet, kuten paloturvallisuuskoulutukset ja ensiapuvalmiuksien vahvistaminen, vähentävät onnettomuuksia ja niiden vakavuutta. Riskilähtöisyys huomioi paikalliset olosuhteet sekä esimerkiksi kausittaiset ja tapahtumiin liittyvät ihmisten liikkuvuudet ja tarttuvien tautien ilmaantuvuudet, parantaen pelastustoimen ja ensihoitopalvelun kohdentamista. Yhdistetään eri palveluista saatavaa tietoa ja kehitetään tiedolla johtamista, jotta riskeihin voidaan varautua paremmin.
- **Hyödynnetään teknologiaa:** Teknologiset työkalut, kuten reaaliaikaiset paikannus- ja viestintäjärjestelmät, parantavat pelastustoimen, ensihoidon sekä sosiaali- ja kriisipäivystyksen nopeutta ja turvallisuutta. Lisäksi tekoälyyn perustuvat analyysityökalut voivat auttaa resursoinnin suunnittelussa ja riskialueiden ennakoinnissa.
- **Vahvistetaan ensihoidon saatavuutta:** Ensihoitoyksiköiden määrää ja saatavuutta voidaan kehittää hyödyntämällä liikkuvia päivystysyksiköitä sekä varmistamalla riittävä ensihoitohenkilöstö erityisesti ruuhka-aikoina. Tehokkaat

päivystysjärjestelmät vähentävät ensihoidon ruuhkautumista ja parantavat hoitoon pääsyä nopeasti.

- **Turvataan** sosiaali- ja kriisipäivystyksen riittävät resurssit. Kiireellisessä sosiaalityössä tulee olla mahdollisuus tehdä työtä työparityöskentelynä asiakas- ja työturvallisuuden varmistamiseksi.
- **Kehitetään** pelastustoimen monialaisia yhteistyöryhmiä, joissa viranomaiset ja vapaaehtoistoimijat suunnittelevat toimintaa. Tämä mahdollistaa resurssien jakamisen viisaasti myös eläinpelastuspalveluiden osalta ja vapauttaa kriittisen kriisi- ja pelastustoimen resurssia kiireellisiin tehtäviin.
- **Kehitetään** lääkärihelikopteritoiminnan vaikuttavuutta ja palvelujen yhdenvertaista saatavuutta. Panostetaan ensivastetoiminnan tutkimukseen ja kehittämiseen.

Huolehditaan tasa-arvoisista ja yhdenvertaisista palveluista hyvinvointialueilla

Eri vähemmistöjen yhdenvertaisten palvelujen toteutuminen hyvinvointialueilla vaatii erityistä huomiota ja räätälöityjä ratkaisuja. Vähemmistöryhmillä, kuten vammaisilla ihmisillä, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvilla ihmisillä sekä kieli- ja kulttuurivähemmistöillä on omia erityistarpeita, jotka vaikuttavat palvelujen saavutettavuuteen ja laatuun. Hyvinvointialueiden tulee kehittää palveluja niin, että myös sukupuolinäkökulma ja tasa-arvo huomioidaan. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että naisten erityiset terveys- ja hyvinvointitarpeet otetaan aktiivisesti huomioon resursoinnissa, palvelujen kohdentamisessa ja päätöksenteossa, kuten lähisuuhdeväkivallan torjunnassa.

- **Kohdataan sensitiivisesti.** Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien sekä vammaisten ihmisten ja eri kulttuureista tulevien kohtaamisessa tulee huolehtia henkilöstön osaamisesta esimerkiksi seksuaalineuvonnassa, jotta palvelukokemus on turvallinen ja huomioiva.
- **Taataan**, että kaikki palvelut soveltuvat myös eri tavoin vammaisille henkilöille ja vähemmistöryhmille.
- **Huolehditaan**, että vammaispalvelulain tarkoituspykälän mukaisesti vammaispalveluilla tavoitellaan vammaisten ihmisten yhdenvertaisuutta vammattomiin nähden. Vammaispalvelut tulee myöntää yksilöllisen tarpeen mukaisesti. Varmistetaan, ettei yksikään vammaisen ihminen jää ilman tarvittavia palveluita ja kuntoutusta.
- **Varmistetaan** vammaisten ihmisten oikeus osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon sekä päättää missä ja kenen kanssa asuu. Luovutaan vammaisten välttämättömien elämänmittaisten palvelujen kilpailuttamisesta. Varmistetaan, että vammaiset ihmiset saavat heille kuuluvat palvelut ilman turhaa byrokratiaa selkeyttämällä vammaispalveluiden palveluprosesseja.
- **Turvataan** asianmukaiset yhteydenpitokanavat ja tiedotteet aistivammalaisille, selkokieltä tarvitseville ja kielivähemmistöille, jotka tarvitsevat palvelua muulla kuin suomen kielellä. Näin varmistetaan, että jokainen saa ymmärrettävää ja helposti saavutettavaa hoitoa ja tukea.

- **Huomioidaan** esteettömyys ja saavutettavuus sekä fyysisissä että digitaalisissa palveluissa, jotta myös esimerkiksi näkö- ja kuulovammaiset ihmiset voivat käyttää digi- ja etäpalveluja.
- **Varmistetaan**, että hyvinvointialueet laativat tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat turvaamaan asiakkaiden asianmukaiset palvelut sekä henkilöstön tasavertaisen kohtelun, ja ehkäistään näin rakenteellista syrjintää hyvinvointialueilla.
- **Turvataan** kuljetuspalvelujen järjestäminen tavalla, joka aidosti mahdollistaa liikkumisen ilman turvattomuutta ja pelkoa siitä, ettei perille pääse tai paluukyytiä saa. Kuljetuspalvelut on järjestettävä niin, että asiakas pystyy elämään arkeaan joustavasti. Puututaan ja estetään kuljetuspalveluissa tapahtuvaa seksuaalista häirintää.
- **Huolehditaan** lähisuhdeväkivallan riittävästä ennaltaehkäisystä ja turvataan uhreille riittävät tukipalvelut ja vahvistetaan väkivallan tekijöiden kuntoutusta pois väkivaltaisesta käytöksestä. Koulutetaan kaikkien palveluiden henkilökuntaa väkivallan tunnistamisesta ja puheeksiotosta. Varmistetaan palvelupolut lähisuhdeväkivaltaan kaikille osapuolille ja lapsille yhteistyössä järjestöjen kanssa.
- **Varmistetaan** eri vähemmistöjen, kuten vammaisten ihmisten ja monikulttuurisista taustoista tulevien, osallistuminen hyvinvointialueiden päätöksentekoon yhdenvertaisuuden varmistamiseksi. Rasismia, homo- ja transfobiaa ja vihapuhetta on torjuttava ja on varmistettava, etteivät ne nouse esteeksi kenenkään osallistumiselle.
- **Turvataan** hyvinvointialueilla paperittomien oikeus kiireettömään terveydenhoitoon.
- **Kehitetään** laadukkaita ja yhdenvertaisia palveluita ikäkaarimallin mukaisesti, oli sitten kyse syöpähoidoista, lastensuojelusta tai saattohoidosta.

Taataan hyvinvointialueille riittävä rahoitus

Suomessa käytetään Pohjoismaista vähiten rahaa sosiaali- ja terveydenhuoltoon suhteessa BKT:een. Hyvinvointialueiden kokonaisrahoituksesta on vastuussa valtiovarainministeriö, jonka toiminnanohjaus vaikuttaa siihen, kuinka alueet voivat käyttää taloudellista valtaa. Alijäämien kattamisaikaa tulisi pidentää ja rahoituksen kokonaistasoa nostaa, jotta hyvinvointialueet voisivat kohdata nykyiset kustannuspaineet. Lisäksi alueille tulisi pitkällä aikavälillä antaa verotusoikeus, mikä vahvistaisi niiden itsehallintoa ja mahdollistaisi aluekohtaiset rahoitusratkaisut.

- **Korotetaan hyvinvointialueiden rahoitustasoa:** Varmistetaan, että hyvinvointialueiden rahoitus vastaa todellisia kustannuksia, erityisesti inflaation ja palkkakustannusten kasvaessa.
- **Pidennetään alijäämien kattamisaikaa:** Annetaan alueille yksi tai kaksi vuotta lisää aikaa, jotta ne voivat tasapainottaa taloutensa pitkällä aikavälillä.
- **Päivitetään hyvinvointialueindeksi:** Korjataan hyvinvointialueindeksin puutteet niin, että se seuraa alueiden todellisia kustannusmuutoksia, jolloin rahoitus mukautuu paremmin erilaisiin tarpeisiin.

- **Annetaan hyvinvointialueille verotusoikeus:** Verotusoikeus lisää alueiden omavastuuta ja kannustaa tehokkuuteen. Oikeuteen sisältyisi tasausjärjestelmä alueiden erilaisten sosioekonomisten lähtökohtien huomioimiseksi.
- **Huomioidaan sosioekonomiset tekijät rahoitusmallissa:** Parannetaan rahoitusmallia ottamaan huomioon väestön sosioekonominen tilanne ja sosiaalipalveluiden tarve.
- **Keskitetään monikanavarahoitusta vaiheittain:** Luovutaan vaiheittain yksityisen sairaanhoidon Kela-korvauksista, ja siirretään varat alueiden käyttöön. Julkiset varat tulee ohjata julkisen palvelujärjestelmän vahvistamiseen.

3 HUOLEHDIMME LASTEN, NUORTEN JA PERHEIDEN HYVINVOINNISTA

Hyvä arki kuuluu jokaiselle lapselle, nuorelle ja perheelle. Hyvinvointialueiden tehtävänä on yhteistyössä kuntien kanssa mahdollistaa turvallinen kasvuympäristö ja arki. Lapsiperheiden palveluissa ennaltaehkäisevän ja varhaisen tuen vahvistamista on edelleen jatkettava. Neuvolat sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuolto ovat tutkitusti tehokkaita ongelmien tunnistamisessa varhaisessa vaiheessa. Aikuisten hyvinvointi on lasten hyvinvointia ja oikea-aikainen palvelutarpeen arvio säästää resurssia, kun päästään kiinni kokonaistilanteen kartoittamiseen.

- **Vahvistetaan lapsiperheiden tukea:** Lisätään perheohjausta ja lapsiperheiden kotipalvelua ja varmistetaan palveluiden oikea-aikaisuus. Tuetaan lasten, nuorten ja perheiden toimijuutta. Lisätään omien tukiperheiden ja perhehoitajien kouluttamista. Edistetään toiminnan siirtämistä omiin sijaishuoltoyksiköihin ulkoistettujen palvelujen sijasta. Taataan erotilanteessa perheen pääsy lastenvalvojalle mahdollisimman pian. Varmistetaan, että lastenvalvojiilla on riittävästi osaamista monimuotoisista perhetilanteista.
- **Lisätään neuropsykiatrista osaamista** hyvinvointialueilla ja hyödynnetään myös ammatinharjoittajien erityisosaamista. Painotetaan asiakaskeskeisiä matalan kynnyksen toimia. Huomioidaan ihmisten voimavarat auttamistyön lähtökohtana.
- **Tuetaan perheellistymisessä:** Varmistetaan, että kaikilla hyvinvointialueilla on perhesuunnitteluneuvola, johon voi mennä matalalla kynnyksellä keskustelemaan tulevasta perheellistymisestä. Helpotetaan hedelmöityshoitoihin pääsemistä. Mahdollistetaan varhaisempi tutkimuksiin pääseminen huomioiden yksilölliset elämäntilanteet ja perheiden moninaisuus.
- **Huolehditaan turvallisesta raskaudesta ja synnytyksestä:** Edistetään perhevalmennuksia ja pilotoidaan kättilövetoisia toimintamalleja raskaana olevien ja synnyttäjien toiveiden ja tarpeiden huomioimiseksi paremmin. Varmistetaan synnyttäjien palautuminen synnytystavasta riippumatta. Tarjotaan kaikille synnyttäneille fysioterapiaa palautumisen tueksi ja varmistetaan kokonaisvaltainen tuki kotiutumisen jälkeen.
- **Tuetaan vanhemmuutta:** Neuvolan sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palveluja tulee jatkossakin ylläpitää ja kehittää vastaamaan uusiin kasvaviin

tarpeisiin, kuten vanhemmuuden tukeen. Turvataan riittävä määrä ammattilaisia, kuten terveydenhoitajia, psykologeja, kuraattoreja ja psykiatrisia sairaanhoitajia jokaiselle hyvinvointialueelle. Tuetaan yksinhuoltajien arkea erityisesti koulujen loma-aikoina, yhteistyössä kuntapalveluiden kanssa. Kehitetään teinineuvolatoimintaa eli murrosikäisten nuorten vanhemmille ja perheille suunnattuja tukipalveluita.

- **Lisätään lasten ja nuorten hyvinvointia:** Vahvistetaan yhteistyötä kuntien ja järjestöjen kanssa lasten, nuorten ja opiskelijoiden liikkumattomuuden ja terveellisen ravitsemuksen parantamisessa.
- **Tarjotaan maksutonta ehkäisyä** alle 25-vuotiaille, alle vuoden sisällä synnyttäneille sekä päihdepalveluiden asiakkaille. Mahdollistetaan sterilisaatio myös alle 30-vuotiaille.
- **Varmistetaan riittävät resurssit lapsiperheiden sosiaalipalveluihin**, erityisesti ennaltaehkäiseviin avohuollon tukitoimiin ja sosiaalihuoltolain mukaisiin palveluihin. Varmistetaan toimivat yhteistyöprosessit kuntien, hyvinvointialueiden, valtion ja järjestötoimijoiden välillä rikoksilla oireileville nuorille.
- **Varmistetaan**, että sijaishuollossa olevat lapset ja nuoret saavat sijoituksen aikana nykyistä paremmin tarpeen mukaista tukea myös muusta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmästä.
- **Tuetaan liikkuvaa elämäntapaa:** Varmistetaan liikkumisen puheeksiotto eri palveluissa ja ohjataan asiakas tarvittaessa liikuntaneuvonnan palveluihin.

4 TURVAAMME IKÄÄNTYNEILLE HYVÄN ELÄMÄNLAADUN

Ikääntyneet ovat moninainen ryhmä. Osalla on hyvä elämänlaatu ja he asuvat itsenäisesti kotona, kun taas toiset tarvitsevat enemmän tukea ja palveluita. Ikääntyneiden palvelujen kohdentamisessa on tärkeintä yksilölliset hoidon tarpeen arvioinnit, jotta jokaiselle löytyy sopivin ja turvallisin hoiva- ja asumismuoto. Ikääntyneet kohtaavat haasteita, kuten pienituloisuutta, esteellisiä asuinympäristöjä ja yksinäisyyttä, mikä heikentää elämänlaatua. Ikääntyneiden hoivan tarpeen kasvu on merkittävä haaste, johon on vastattava tehokkaasti ja ennakoivasti. Väestön ikääntyessä terveyden ja toimintakyvyn heikkeneminen, kroonisten sairauksien lisääntyminen ja hoivatarpeiden monimuotoisuus korostuvat. Näiden muutosten hallitsemiseksi tarvitaan monipuolisia ja vaikuttavia keinoja.

- **Luodaan turvallisia asumisratkaisuja:** Kodinomaisempia ja yksilöllisempiä asumisratkaisuja tarvitaan, ja kotihoidon sekä palveluasumisen rinnalle on luotava uusia vaihtoehtoja, kuten yhteisöllistä asumista. Yhteisöllinen asuminen tukee erityisesti heitä, joiden toimintakyky on vain vähän alentunut ja jotka hyötyvät yhdessäolosta. Hyödynnetään uusia teknologioita ja älyratkaisuja asumisen turvallisuuden parantamiseksi.
- **Huolehditaan ikääntyneiden hyvästä asumisesta:** Jotta ikääntyvät voivat elää mahdollisimman hyvää elämää, on tärkeää turvata riittävät kotihoidon resurssit

sekä moniammatillinen tuki, kuten ruoka-, siivous- ja kuljetuspalvelut. Koteihin tulee tehdä tarvittavat muutostyöt tukemaan kotona asumista. Yksinäisyyden torjumiseksi tulee varmistaa myös riittävä virkistystoiminta.

- **Varmistetaan hoidon jatkuvuus nimeämällä omatyöntekijä tai omatiimi:** Kokonaisvaltaista hoitoa ja palveluiden koordinaatiota varten jokaiselle ikääntyvälle tulee nimetä omatyöntekijä tai omatiimi. Palveluiden järjestämiseen on otettava mukaan myös järjestöt ja omaiset.
- **Ennakoidaan ja puututaan varhain:** Kroonisten sairauksien varhainen tunnistaminen ja hoito ennaltaehkäisee niiden pahenemista. Tuetaan liikkumista, lisätään ravitsemusneuvontaa ja edistetään mielenterveyttä. Näin ylläpidetään toimintakykyä ja vähennetään hoivan tarvetta. On varmistettava, että ikääntyneellä on mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin päätöksiin ennalta esimerkiksi laatimalla hoitotahto.
- **Kehitetään monipuolisia hoivavaihtoehtoja:** Nyt ja tulevaisuudessa tarvitaan joustavia ja yksilöllisiä hoivaratkaisuja, kuten palveluasumista, perhehoitoa ja yhteisöllistä asumista, jossa ikääntyneet voivat asua omassa kodinomaisessa ympäristössä saaden tarvitsemansa hoivan. Yhteisöllisessäkin asumisessa turvataan riittävä ja tarpeenmukainen tuki ja hoiva osaavan henkilöstön avulla. Erialaisten hoitomuotojen yhdistäminen tukee yksilöllistä palvelua ja vähentää kalliiden hoitomuotojen tarvetta. Myös ympärivuorokautista hoivaa on saatava, kun sitä tarvitaan. Ihmistä ei tule ohjata hänen palvelutarpeelleen riittämättömään hoiva- tai asumismuotoon säästösyistä.

Tuetaan omaishoitajuutta

Omaishoitajat tekevät korvaamatonta työtä huolehtiessaan läheisistään, mutta he tarvitsevat enemmän tukea jaksakseen vaativassa tehtävässään. Tämä tarkoittaa riittävää palkkiota, säännöllisiä vapaita sekä terveyden ja jaksamisen seuranta. Omaishoidon asemaa on parannettava tunnustamalla sen merkitys hoivajärjestelmässä ja integroimalla omaishoitajien tarpeet paremmin osaksi hyvinvointialueiden palvelurakennetta.

- **Laitetaan tukipalvelut kuntoon:** Omaishoitajien jaksamista voidaan tukea tarjoamalla lyhytaikaista hoitoa omaishoidettavalle ja muita tukipalveluita, jotka antavat heille mahdollisuuden levätä ja hoitaa omia asioitaan. Samalla on tärkeää kehittää omaishoitajille räätälöityä neuvontaa ja ohjausta eri palveluista, kuten kotihoidosta, terveydenhuollosta ja sosiaalipalveluista.
- **Lisätään koulutusta ja vertaistukea:** Omaishoitajien oikeutta koulutukseen ja vertaistukeen tulee vahvistaa. Koulutusten avulla omaishoitajien ymmärrys hoidettavan terveydentilan muutoksista lisääntyy ja he oppivat paremmin, miten parhaalla mahdollisella tavalla tukea läheistään.
- **Säädetään palkkiot kohdilleen:** Omaishoitajien palkkiot tulee säätää riittäviksi suhteessa omaishoitajuuden hoitovastuuseen ja tehtyyn työhön.
- **Pilotoidaan** omaishoitajille omalääkäripalvelut kotiin vietävinä palveluina samalla, kun omaishoidettava saa omalääkäripalveluja.

5 PARANNAMME HENKILÖSTÖN HYVINVOINTIA

Henkilöstö on sosiaali-, terveys- ja pelastustoimen sydän, ja ansaitsee hyvät työolot sekä arvostusta työstään. Hyvinvointialueiden henkilöstöllä tulee olla ammatista riippumatta mahdollisuus kehittyä ja hyödyntää osaamistaan, aina perehdytyksestä eläkeikään. Alalla työskennellään kaikkina vuorokauden aikoina ja juhlapyhinä, ja näiden osajien työn ja vapaa-ajan yhteensovittamista tulee helpottaa. Töissä käydään hyvin erilaisissa elämäntilanteissa ja työelämän tulee joustaa.

Osaavasta sosiaali- terveys- ja pelastusalan henkilöstöstä on vakava pula monella hyvinvointialueella. Veto- ja pitovoiman lisääminen työhyvinvointia edistämällä on ensiarvoisen tärkeää osajapulan ratkaisemiseksi. Naisvaltaiset matalapalkkaiset alat tulee nostaa palkkakuopasta. Palkkauksen tulee kehittyä urapolkujen mukana ja vastaa nykyistä paremmin työn vaatavuutta. Myös palkkaharmonisaation toteuttaminen kaikilla hyvinvointialueilla edistää palkkatasa-arvoa.

- **Edistetään työhyvinvointia:** Jokaisella työyhteisön jäsenellä on vastuu omasta, mutta myös muiden työhyvinvoinnista. Organisaatioissa ja työyhteisöissä tulee lisätä osaamista työhyvinvointi- ja yhteisötaidoista. Luodaan toimivat mallit työnohjauksen saamiseksi myös niillä aloilla, joilla se ei ole lakisääteistä.
- **Varmistetaan riittävä johtamisosaaminen:** Huolehditaan, että esihenkilöillä on riittävä osaaminen johtamiseen ja työn sisältöihin. Tarjotaan johtajille johtamiskoulutusta ja tuetaan esihenkilöitä päivittäisen arjen johtamisessa.
- **Taataan riittävä perehdytys:** Hyvinvointialueiden tulee luoda kunnolliset perehdytysohjelmat ja mentorointimallit uusien työntekijöiden tueksi. Näin saamme työntekijät pysymään alalla pidempään ja säästämme rekrytointi-, sijais- ja perehdytyskuluissa.
- **Mahdollistetaan osaamisen kehittäminen:** Mahdollistetaan henkilöstön yhdenvertainen mahdollisuus osallistua koulutuksiin ja luodaan kannustavia urakehitysmalleja. Edistetään mahdollisuutta uralla etenemiseen jokaisessa ammattiryhmässä. Lisätään oppisopimusopiskelijoille työmahdollisuuksia, jotta saadaan lisää osaavia ammattilaisia.
- **Helpotetaan työn ja vapaa-ajan yhteensovittamista:** Työelämän tulee joustaa, jotta työntekijöiden erilaiset elämäntilanteet, kuten perhevapaat ja imetyksen onnistuminen, pystytään huomioimaan ja näin tukemaan työssäjaksamista. Tuetaan autonomista työvuorosunnittelua ja työaikapankkeja ja tarjotaan mahdollisuus etätöiden tekoon, kun työtehtävät sen sallivat.
- **Pidetään huolta henkilöstön työkyvystä:** Pidetään huolta, että henkilöstö jaksaa työssään nykyistä paremmin. Tehdään työympäristöistä mielenterveyttä edistäviä. Lisätään ergonomista työvuorosunnittelua, muokataan työympäristöjä vähemmän kuormittaviksi ja mahdollistetaan palauttavien taukojen pitäminen. Edistetään työmatkaliikuntaa. Mahdollistetaan paremmin täsmätyökykyisten työllistyminen ja

mahdollistetaan tarvittaessa lyhennettyyn työaikaan siirtyminen. Näillä keinoilla vähennetään erityisesti mielenterveysperusteisia sairauspoissaoloja.

- **Osallistetaan henkilöstö päätöksentekoon.** Hyödynnetään työntekijöiden osaaminen ja ammattitaito toiminnan kehittämässä. Lisätään osallistavaa ja valmentavaa johtamista. Luodaan työntekijöille mahdollisuus osallistua nykyistä paremmin päätöksentekoon. Luodaan avoimia palautekanavia työntekijöille.
- **Palkitaan henkilöstöä ja työyhteisöjä** hyvästä työstä, kuten uusien toimivien työtapojen käyttöönotosta, bonuksin ja työsuhte-eduin.

6 PARANNAMME MIELENTERVEYSPALVELUIHIN PÄÄSYÄ

Mielenterveys- ja päihdehoidon kehittäminen on välttämätöntä, jotta voidaan vastata lisääntyvään palveluntarpeeseen ja tukea ihmisten hyvinvointia kokonaisvaltaisesti. Mielenterveyden ongelmat ovat myös merkittävä työelämästä syrjäyttävä tekijä. On tärkeää painottaa ennaltaehkäiseviä toimia, jotka vähentävät vakavampien mielenterveys- ja päihdeongelmien kehittymistä sekä tarjoavat varhaista tukea sitä tarvitseville. Yksi keskeinen kehityskohde on palveluiden saannin ja matalan kynnyksen palveluiden lisääminen esimerkiksi tarjoamalla helposti saavutettavia digitaalisia ja yhteisöllisiä palveluja, joissa tuki on saatavilla nopeasti ja yksilöllisesti. Myös perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon yhteistyön syventäminen sekä hoitohenkilöstön mielenterveys- ja päihdetyön osaamisen kehittäminen kaikilla hyvinvointialueilla tukevat oikea-aikaista ja vaikuttavaa hoitoa.

- **Luodaan terapiatakuumalli**, joka takaa oikeanlaajuiset terapiapalvelut ja turvataan perustason matalan kynnyksen mielenterveyspalvelut koko maahan. Tarjotaan matalan kynnyksen kriisiapua ja ohjataan nopeasti jatkohoitoon. Varmistetaan myös sujuva pääsy kuntoutuspsykoterapiaan.
- **Turvataan psykiatrisen hoidon resurssit** ja lisätään mielenterveysosaamista kaikilla sosiaali- ja terveysalan osa-alueilla. Mielenterveyden hoitoa tarvitsevat kaiken ikäiset ja erilaisissa elämäntilanteissa olevat. Mahdollistetaan maksuttomat lyhyt- tai psykoterapeuttipinnot hyvinvointialueen työntekijöille. Tarvittaessa voidaan käyttää ostopalveluseleitä palveluntarjonnan turvaamiseksi.
- **Ehkäistään itsemurhia** Käypä hoito -suosituksen mukaisesti. Esimerkiksi ammattilaisen osaamista itsemurhariskissä olevan ja itsemurhaa yrittäneen kohtaamisessa tulee lisätä ja luoda turvaa tuovia toimintamalleja, kuten itsetuhoisten turvakoteja. Perustetaan jokaiselle hyvinvointialueelle itsemurhien ehkäisyyn keskittyvä keskus.
- **Helpotetaan hoitoon pääsyä** vähentämällä päihdepalveluihin liittyvää stigmaa. Mielenterveyspalveluihin pääsystä päihdeittömyyden vaatimus tulee purkaa, sillä riippuvuussairauksien taustalla on usein myös mielenterveyteen liittyviä syitä.
- **Turvataan laituskuntoutus.** Lisätään ja kehitetään samalla avopalveluja ja pilotoidaan turvallisia huumeidenkäyttöhuoneita.

- **Pilotoidaan** mielenterveysambulanssin toimintaa. Se tarjoaa kiireellistä ja asiantuntevaa tukea mielenterveyskriisissä oleville, mikä vähentää sairaalan päivystysosastojen kuormitusta ja parantaa hoidon saatavuutta ja laatua. Palvelun tulo suoraan asiakkaan luo helpottaa avun saantia erityisesti henkilöille, joilla on vaikeuksia hakeutua hoitoon itsenäisesti.

7 KANNETAAN VASTUUTA YMPÄRISTÖSTÄ JA IHMISSISTÄ

Ihmisten terveys ja hyvinvointi ovat täysin sidoksissa luonnon ja ympäristön tilaan. Ilmastokriisi, saasteet ja ympäristön muutokset aiheuttavat kasvavia terveysongelmia, kuten kuolemantapauksia, pitkäaikaissairauksien kuten keuhkosairauksien pahenemista ja uusien taudinaiheuttajien leviämistä.

Sosiaali- ja terveydenhuollon suuri hiilijalanjälki vaatii toimia päästöjen ja jätteen vähentämiseksi. Luonto- ja ympäristövastuu on sisällytettävä sosiaali-, terveys- ja pelastusalojen osaamiseen, koulutukseen, ilmastolain laajentamista koskemaan hyvinvointialueita sekä tavoitteeksi hiilineutraali sote- ja pelastussektori vuoteen 2035 mennessä.

- **Vähennetään terveydenhuollon hiilijalanjälkeä** tehostamalla energian- ja materiaalien käyttöä, siirtymällä kestäviin energialähteisiin ja suosimalla vähäpäästöisiä kuljetusratkaisuja.
- **Käytetään** tuotteita ja lääkkeitä, joiden ympäristövaikutukset ovat mahdollisimman pienet. Tämä sisältää esimerkiksi ekologisesti tuotetut lääkkeet, vähemmän haitalliset kemikaalit ja paikallisesti tuotetut tarvikkeet.
- **Kannustetaan** kestävään kasvipohjaiseen ruokavalioon, liikuntaan ja mielenterveyttä tukeviin valintoihin, jotka edistävät sekä ihmisten että ympäristön hyvinvointia. Lähiluonnon terveysvaikutuksia pitää hyödyntää aiempaa määrätietoisemmin.
- **Tehostetaan** jätteiden lajittelua ja kierrätystä erityisesti lääkkeiden ja haitallisten aineiden osalta. Vähennetään kertakäyttötuotteita ja edistetään uudelleenkäytettäviä vaihtoehtoja.
- **Kehitetään** varautumissuunnitelmia ilmastomuutoksen tuomiin haasteisiin, kuten helleaaltoihin ja luonnonkatastrofeihin, jotka vaikuttavat suoraan väestön terveyteen.
- **Tehdään** kestävyystyötä yhdessä kuntien, järjestöjen ja yritysten kanssa. Esimerkiksi ilmanlaadun parantaminen vaikuttaa keuhko- ja monien muiden kansansairauksien ennusteeseen ja vaatii niin hyvinvointialueiden kuin kuntien toimenpiteitä.
- **Koulutetaan** sote- ja pelastushenkilöstöä ja asiakkaita ympäristön, hyvinvoinnin ja terveyden yhteyden merkityksestä. Tietoisuuden lisääminen ilmastomuutoksen terveysvaikutuksista ja kestävästä valinnoista tukee jokapäiväisiä valintoja.

- **Investoidaan** planetaarisen terveyden tutkimukseen, jotta voidaan kehittää uusia, ympäristöystävällisiä hoitoja ja toimintatapoja terveydenhuollossa. Eläinten ja ihmisten yhteiselolla on hyvinvointia ja terveyttä tukevia vaikutuksia.
- **Otetaan käyttöön** uusien ravitsemussuositusten mukainen ruoka hyvinvointialueiden ravitsemispalveluissa. Puolitetaan eläinperäisten tuotteiden käyttö hyvinvointialueiden ruokapalveluissa.